

**ZAMONAVIY JAMIYAT RIVOJIDA HUQUQIY FANLARNING
AHAMIYATI****Farhodova Oynura Oybek qizi***Alfraganus Universiteti "Milliy g'oya ma'naviyat
asoslari va huquq ta'limi" yo'nalishi 2-kurs talabasi**Ilmiy rahbar: **Djurayev G'olib Abdurasulovich****Ijtimoiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada huquqiy fanlarning zamonaviy jamiyat hayotidagi o'rni, ularning huquqiy ong va madaniyatni shakllantirishdagi roli, demokratik davlat qurilishidagi ahamiyati hamda fuqarolik jamiyati taraqqiyotiga ko'rsatadigan ijobiy ta'siri yoritiladi.

Kalit so'zlar: huquqiy fanlar, fuqarolik jamiyati, huquqiy ong, qonun ustuvorligi, huquqiy madaniyat, demokratik jamiyat.

KIRISH: Bugungi globallashuv va axborotlashuv sharoitida jamiyat hayotining barcha sohalarida huquqiy bilim va madaniyatning o'rni tobora ortib bormoqda. Huquqiy fanlar esa shu jarayonning nazariy asoschisi, ijtimoiy taraqqiyotning muhim yo'nalishidir. Ular nafaqat qonunchilik tizimining rivojlanishiga, balki yosh avlodning huquqiy tarbiyasi, fuqarolik pozitsiyasining shakllanishiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy jamiyat rivojida huquqiy fanlarning ahamiyati

Huquqiy fanlar zamonaviy jamiyat hayotining boshqaruvi, barqarorligi va taraqqiyotida strategik ahamiyatga ega bo'lgan fundamental ijtimoiy fanlar sirasiga kiradi. Ular fuqarolarning huquqiy ongini, huquqiy madaniyatini shakllantirish, huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini qurishda nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Birinchidan, huquqiy fanlar jamiyat hayotida qonun ustuvorligini ta'minlashda asosiy vosita hisoblanadi. Bu fanlar orqali davlat hokimiyatining shakllanishi, fuqarolar huquq va erkinliklari, ijtimoiy adolat tamoyillarining amalda qaror topishi ilmiy asosda o'rganiladi. Masalan, konstitutsiyaviy huquq, fuqaro huquqi, jinoyat huquqi, mehnat va xalqaro huquq kabi yo'nalishlar jamiyatdagi huquqiy munosabatlarni tartibga soluvchi asosiy yo'nalishlardir.

Ikkinchidan, huquqiy fanlar yosh avlodda huquqiy ong va mas'uliyatni shakllantirishda muhim pedagogik resurs hisoblanadi. Akademik S.S. Alekseev ta'kidlaganidek, "huquq nafaqat tartibga soluvchi, balki tarbiyaviy kuchga ega bo'lgan ijtimoiy hodisadir". Huquqiy bilimga ega bo'lgan shaxs qonuniylik, fuqarolik burch, jamiyat oldidagi mas'uliyat kabi tushunchalarni chuqur anglaydi.

Uchinchidan, bugungi globallashuv va axborotlashuv jarayonida huquqiy fanlar xalqaro huquq me'yorlariga mos qonunchilikni shakllantirish, inson huquqlarini

himoya qilish va ijtimoiy xavfsizlikni ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ayniqsa, inson huquqlari, korrupsiyaga qarshi kurash, ekologik huquq va kiberxavfsizlik kabi sohalarda huquqiy fanlarning zamonaviy tahlil usullari va yechimlari dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

To'rtinchidan, huquqiy fanlar ijtimoiy adolat, gender tenglik, millatlararo totuvlik va demokratiya kabi qadriyatlarning qaror topishida ham bevosita ishtirok etadi. O'zbekiston misolida aytadigan bo'lsak, oxirgi yillarda qabul qilingan Konstitutsiyaviy islohotlar, yangi tahrirdagi qonunlar, sud-huquq tizimidagi o'zgarishlar huquqiy fanlarning ilmiy va amaliy asoslariga tayangan holda amalga oshirilmoqda.

Huquqiy fanlarning zamonaviy jamiyat rivojiga ta'sirini quyidagi jihatlar orqali ko'rib chiqish mumkin:

1. Qonun ustuvorligini ta'minlash: Huquqiy fanlar qonun ustuvorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Qonunlar jamiyat a'zolari o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soladi, huquqlar va majburiyatlarni belgilaydi, adolat va tenglikni ta'minlashga harakat qiladi. Bu esa jamiyatda tartib va barqarorlikni saqlashga yordam beradi.

2. Inson huquqlarini himoya qilish: Huquqiy fanlar inson huquqlarini himoya qilishga qaratilgan. Qonunlar orqali insonlarning asosiy huquq va erkinliklari kafolatlanadi, ularning shaxsiy hayoti, mulki, erkinligi va boshqa huquqlari himoyalanaadi. Bu esa jamiyatda adolat va tenglikni ta'minlashga, insonlarning hayot sifatini oshirishga yordam beradi.

3. Iqtisodiyotni rivojlantirish: Huquqiy fanlar iqtisodiyotni rivojlantirishga ham katta hissa qo'shadi. Qonunlar mulk huquqini himoya qiladi, shartnoma munosabatlarini tartibga soladi, investitsiyalarni jalb qilishga yordam beradi, iqtisodiy jinoiatlarga qarshi kurashni ta'minlaydi. Bu esa iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga, investitsiyalar oqimining oshishiga, ish o'rinlari yaratilishiga va jamiyatning farovonligini oshirishga yordam beradi.

4. Siyosiy tizimni mustahkamlash: Huquqiy fanlar siyosiy tizimni mustahkamlashga ham xizmat qiladi. Qonunlar davlatning faoliyatini tartibga soladi, hokimiyatning bo'linishini ta'minlaydi, saylovlarni o'tkazish tartibini belgilaydi, fuqarolarning siyosiy huquqlarini himoya qiladi. Bu esa jamiyatda demokratiya va siyosiy barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi.

5. Madaniy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash: Huquqiy fanlar madaniy rivojlanishni qo'llab-quvvatlashga ham hissa qo'shadi. Qonunlar intellektual mulkni himoya qiladi, san'at va madaniyatni rivojlantirishga yordam beradi, madaniy merosni saqlashni ta'minlaydi. Bu esa jamiyatning madaniy boyligini oshirishga, madaniy xilma-xillikni saqlashga va jamiyatning intellektual salohiyatini rivojlantirishga yordam beradi.

Umuman olganda, huquqiy fanlar zamonaviy jamiyat rivojida muhim rol o'ynaydi. Ular jamiyatning barqarorligi, adolatligi, xavfsizligi va rivojlanishi uchun muhim poydevor vazifasini o'taydi. Huquqiy fanlarning rivojlanishi va takomillashuvi zamonaviy jamiyatning barqaror va taraqqiy etgan jamiyatga aylanishiga yordam beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Zamonaviy jamiyatning barqaror rivojlanishida huquqiy fanlarning o'ri beqiyosdir. Bunday fanlar ijtimoiy munosabatlarni tartibga solish, fuqarolarning huquqiy ongi va madaniyatini shakllantirish, demokratik jamiyat asoslarini mustahkamlashda ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi. Huquqshunoslik, konstitutsiyaviy huquq, xalqaro huquq, jinoyat huquqi va boshqa yo'nalishlardagi tadqiqotlar natijasida ijtimoiy muammolar aniqlanadi, ularning huquqiy yechimlari ishlab chiqiladi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, jamiyat taraqqiyoti darajasi bevosita fuqarolarning huquqiy savodxonligi bilan chambarchas bog'liq. Masalan, yuridik bilimlarga ega bo'lgan shaxslar huquqiy muammolarni qonuniy yo'l bilan hal etadi, fuqarolik pozitsiyasini faol namoyon etadi, korrupsiyaga qarshi kurashda faol qatnashadi. Bu esa o'z navbatida fuqarolik jamiyatining shakllanishiga xizmat qiladi.

Shaxsning huquqiy maqomi, konstitutsiyaviy qoidalarda ko'rsatilgandek, shaxs uni anglab, e'trof etganda, ongli va ixtiyoriy harakatlarga aylantirib, o'z qarashlari munosabati va xulq-atvoriga namoyon bo'lganda hayotga kiradi. Konstitutsiyaviy normani tushunish va anglash shaxsning jamiyatdagi xulq-atvorini va boshqalar bilan o'zaro munosabatini shakllantiradigan aniq harakatlar uchun bevosita turtki bo'lib xizmat qiladi. Konstitutsiyaviy tamoyillarini tushungan shaxs o'z yo'lini tanlash erkinligini tan olgan holda ularni real vaziyatda qo'llash mumkin. Shunga qaramay, amaliy voqealik ko'pincha farqlanib, fuqarolarning huquqiy ongi va madaniyatidagi kamchiliklarni ochib beradi. Huquqiy bilimsizlik fuqarolar ongiga va xulq-atvoriga, ayniqsa, qishloq joylarda keng tarqalgan. Buzilgan huquqiy tushunchalar, konstitutsiyaviy huquqlari va majburiyatlarini yetarli darajada bilmaslik, ularni amalga oshirish qobiliyatini keng tarqalgan. Mansabdor shaxslar tomonidan huquqiy qadriyatlar va tartib qoidalari qasddan mensimaslik bilan birga fuqarolarda qonunga qarshi ongni shakllantirish holatlari keng tarqalgan. Agar ma'sul davlat amaldorlarning o'zlari qonun talabni buzsa, qonun nufuzi va hamma uchun umumiy qonuniylik tamoyiliga putur yetkazsa, qonunlarda hurmatning buzilishi yanada kuchayadi. Bu esa jamiyatdagi aholilarning o'z huquqlarini bilmasdan o'ziga zarar keltirishini anglatadi.

So'nggi yillarda olib borilgan sotsiologik tadqiqotlar natijalari huquqiy ta'lim va targ'ibotning jamiyatdagi axloqiy qadriyatlarni mustahkamlashga, yosh avlodni vatanparvarlik va qonuniylik ruhida tarbiyalashga sezilarli ta'sir ko'rsatishini isbotladi. Ayniqsa, ta'lim muassasalarida huquqiy fanlarning chuqur o'qitilishi orqali

o'quvchilarda qonunlarga hurmat, mas'uliyat hissi va fuqarolik burchini anglash ko'nikmalari shakllanadi.

Ilmiy jihatdan qaralganda, huquqiy fanlar nafaqat amaliy hayotda, balki siyosiy, iqtisodiy va madaniy sohalarda ham asosiy rol o'ynaydi. Huquqiy me'yorlarning evolyutsiyasi – jamiyat taraqqiyotining indikatori sifatida namoyon bo'ladi. Shuningdek, huquqiy tahlil vositasida mavjud qonunchilikdagi bo'shliqlar aniqlanadi va bu orqali huquqiy islohotlarga zamin yaratiladi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, quyidagi ilmiy natijalarga e'tibor qaratish lozim:

Huquqiy fanlar ijtimoiy barqarorlikning kafolati hisoblanadi. Ular orqali inson huquqlari, erkinliklari va majburiyatlari aniq belgilanadi.

Fuqarolik jamiyatining rivojlanishi huquqiy ong va madaniyat bilan bevosita bog'liq.

Huquqiy ta'lim – demokratik qadriyatlarni targ'ib qilishning asosiy vositasidir. Ilmiy tahlillar huquqiy siyosatning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Fuqarolik jamiyati – bu davlatdan nisbatan mustaqil bo'lgan, o'zini o'zi boshqaruvchi ijtimoiy institutlar (oilalar, nodavlat tashkilotlar, diniy birlashmalar, ommaviy axborot vositalari, kasaba uyushmalari va boshqalar) tizimidir. Ularning faoliyati samarali bo'lishi uchun fuqarolar yuqori darajadagi huquqiy ong va huquqiy madaniyatga ega bo'lishi zarur. Demak, fuqarolik jamiyatining rivojlanishi huquqiy ong va madaniyat bilan uzviy bog'liq bo'lib, bu omillar jamiyatda huquqiy davlat asoslarini mustahkamlashning zarur sharti hisoblanadi. Zamonaviy jamiyatning barqaror va demokratik rivojlanishi bevosita huquqiy fanlarning chuqur o'rganilishi va amaliyotga tatbiq etilishiga bog'liq. Huquqiy fanlar – ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi mexanizmlar asosini tashkil etadi, inson huquqlari, qonuniylik va adolat tamoyillarini hayotga tatbiq qilishga xizmat qiladi. Huquqiy ong va madaniyatning yuksalishi esa fuqarolik jamiyatining shakllanishi va rivojida muhim omil hisoblanadi. Zamonaviy jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun Ta'lim sifatini oshirish – zamonaviy, innovatsion va amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim tizimi jamiyat taraqqiyotining poydevoridir. Har bir fuqaro zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak. Ijtimoiy tenglik va adolat – aholining barcha qatlamlariga teng imkoniyatlar yaratish, kambag'allikni kamaytirish va korrupsiyaga qarshi kurashish barqarorlikka olib keladi. Innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash – texnologik taraqqiyot jamiyatni tezroq rivojlantiradi. Startaplar, ilmiy tadqiqotlar va raqamli infratuzilma rivojiga e'tibor qaratish lozim. Sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish – sog'liqni saqlash tizimini yaxshilash, sport va sog'lom ovqatlanishni ommalashtirish jamiyatning umumiy salomatligini oshiradi.

Zamonaviy huquqshunoslik nafaqat mavjud qonunchilikni tahlil qiladi, balki ijtimoiy muammolarga ilmiy yondashuv asosida yechimlar taklif etadi, huquqiy islohotlar uchun nazariy va metodologik poydevor yaratadi. Shunday ekan, huquqiy

fanlarni rivojlantirish, ularni ta'lim va targ'ibot tizimiga chuqur joriy etish – zamonaviy davlatning eng dolzarb vazifalaridan biridir. Bu esa, o'z navbatida, fuqarolarning huquqiy savodxonligini oshirish, qonun ustuvorligini ta'minlash va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

XULOSA

Zamonaviy jamiyatning barqaror rivojlanishi va taraqqiyoti huquqiy fanlarga bevosita bog'liqdir. Huquqiy fanlar jamiyatning barcha sohalariga, insonlarning o'zaro munosabatlariga, iqtisodiyotga, siyosatga, madaniyatga chuqur ta'sir ko'rsatadi. Qonun ustuvorligini ta'minlash, inson huquqlarini himoya qilish, iqtisodiyotni rivojlantirish, siyosiy tizimni mustahkamlash va madaniy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash kabi muhim vazifalarni bajarishda huquqiy fanlar hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Zamonaviy jamiyatning murakkablashuvi, globalizatsiya, texnologiyalar rivojlanishi va yangi ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarning paydo bo'lishi huquqiy fanlarga bo'lgan ehtiyojni yanada oshiradi. Zamonaviy jamiyatning muammolarini hal qilish, adolat va barqarorlikni ta'minlash, inson huquqlarini himoya qilish, jamiyatning taraqqiyotini ta'minlash uchun huquqiy fanlarning rolini kuchaytirish va ularni doimiy ravishda rivojlantirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Bobojonov M. Huquqiy madaniyat asoslari. – T.: Yuridik nashriyot, 2019.– Huquqiy ong, madaniyat tushunchalari, ularning rivojlanish bosqichlari va jamiyatdagi o'rni yoritilgan.
2. Habibullayev H. Huquqiy ong va huquqiy madaniyat: mohiyati va shakllanish omillari. – "Ijtimoiy fanlar" jurnali, 2020,
3. Constitution of the Republic of Uzbekistan. – T.: "O'zbekiston", 2023.– Fuqarolarning huquqlari, erkinliklari va burchlari belgilangan asosiy huquqiy manba.
4. 'Kanstitutsiyaviy huquq' fanidan darslik
5. "Globalizatsiya sharoitida huquqiy fanlarning roli" - A.A. Qodirov
6. "Huquqiy axborot markazi" veb-sayti